

Rimski dani Svetoga Marka Križevčanina

DANIJEL LABAŠ

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska 83d
HR - 10000 Zagreb
dlabas@hrstud.hr

Pregledni članak

Review article

Primljeno/Received: 10. 01. 2013.

Prihvaćeno/Accepted: 17. 02. 2013.

Članak je posvećen životnom razdoblju koji je Sveti Marko Križevčanin proveo u rimskom Papinskom zavodu Germanicum et Hungaricum gdje je kao pitomac Zagrebačke biskupije i kandidat za svećeništvo primio niže crkvene redove te đakonsko i svećeničko ređenje. U spomenuti Zavod došao je 1. studenoga 1611. godine. Na upisu je zapisano: »Marko Stjepan Križevčanin Hrvat iz Ugarskog kraljevstva, zagrebačke biskupije, roditelji katolici, i on uvijek katolik. Studirao u Grazu Štajerskom filozofiju. Preporučan Zavodu od Časnog Oca Gregora Rumbera, svećenika Družbe Isusove. Došao 01. studenog 1611., nastupivši u 23. godinu. Određen za teologiju.« Nakon četverogodišnjeg studiranja, 11. studenoga 1615. godine otpušten je iz spomenutog Zavoda, a u njegov Katalog kraj imena Svetog Marka Križevčanina upisano je bene se gessit, što bi značilo da se dobro vladao. U Arhivu Zavoda čuva se i Katalog u kojem je vlastoručno zapisao: »Ego Marcus Stephanus Crisinus Croata, Diocesis Zagrabien-sis...« Članak prikazuje i analizira izvorne dokumente iz toga razdoblja.

Ključne riječi: Sveti Marko Križevčanin, Rim, Germanicum et Hungaricum, Papinsko sveučilište Gregorijana

Uvod

Sveti Marko Križevčanin, svećenik Zagrebačke nadbiskupije i ostrogonski kanonik, podnio je mučeništvo u Košicama, tada Ugarskoj, a danas Slovačkoj 7. rujna 1619. godine sa svoja dva prijatelja isusovca, Stjepanom Pongráczom i Melchiorom Grodzieckim. Papa Pio X. ih je 15. siječnja 1905. godine u Rimu proglasio blaženima, a papa Ivan Pavao II. svetima 2. srpnja 1995. godine u Košicama, za vrijeme pastirskoga pohoda toj zemlji.¹

¹ Cjeloviti životopis može se naći u tekstovima koje je autor ovoga članka napisao kao niz priloga za *Glas Koncila* povodom proglašenja Marka Križevčanina svetim 1995. godine. Isti su objavljeni i u knjizi: Ivan Miklenić (ur.), Sv. Marko Križevčanin u prilogama Glasa Koncila, *Glas Koncila*, Zagreb, 2009, str. 18-37.

Rođenje u Križevcima

O datumu rođenja Svetoga Marka Stjepana još uvijek postoje različita mišljenja. U djelu *Virtus purpurata athletarum Cassoviensium* navodi se da je rođen 1580. godine i da je ubijen u 39. godini života. Iz tog su djela kasnije preuzimani podaci o njegovu rođenju. No, činjenično je sigurnije da se Sveti Marko Stjepan rodio u rujnu ili listopadu, možda već i u kolovozu 1588. godine, što se može zaključiti iz *Popisa pitomaca Papinskog zavoda Germanicum et Hungaricum* u Rimu (*Nomina Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ab an. 1552.*) u koji je stupio 1. studenoga 1611. godine² u 23. godini života. Navedenim datumom

² Budući da se oko rođendana Svetoga Marka Križevčanina vodila rasprava i u doba njegova proglašenja blaženim,

započinju »rimski dani Svetoga Marka«. Nicola Angelini u svom djelu *Blaženi kanonik Marko Stjepan Križevčanin, oci Stjepan Pongrácz i Melkior Grodziecki Družbe Isusove* napisao je: »Naš Marko Stjepan rođen je u Križevcu (latinski *Crisium*, njemački *Kreuz*, mađarski *Körös*), tada vrlo važnom gradu Slavonije i Hrvatske, u zagrebačkoj biskupiji.«³

Ne može se sa sigurnošću reći je li naziv *Crisinus* dobio po imenu grada ili imenu obitelji iz koje potječe. Tadašnji je običaj bio da se prezime piše po rodnom mjestu. Isto navodi i *Katolički list* u 44. broju iz 1903. godine, pozivajući se na svjedočanstva Jambrešićeva *Rječnika* i Krčelićeva rukopisa povijesti zagrebačke crkve koji dokazuju »da je Crisinus bio Hrvat Križevčanin.« Dokaz tome je i pisanje dr. Franje Račkog kojemu je kao temelj pisanja služila *Odluka Ostrog. ili Košič. o beatifikaciji ili izjavi mučeništva časnih slugu Božjih Marka Križevčanina kanonika Ostrogonskoga Stjepana Pongraca, Melkiora Grodzieckoga, svećenika družbe Isusove* tiskana u Rimu već 1859. godine. U njoj piše: »Marko Križevčanin, kanonik Ostrogonski, rođen u Križevcu, poglavitom gradu Hrvatske, godine, kako se misli, 1580.«

U prilog mišljenju da je Marko Stjepan ime »stekao« po gradu svog rođenja, Križevcima, hrvatski povjesničar Janko Barlè u 44. broju *Katoličkog lista* iz 1903. godine napisao je: »Marko rodi se oko god. 1580. u Križevcima, odakle se i prozva po tadanjem običaju Križevčanin, a latinski *Crisinus* od *Crisiuma*... Kako nam je dragocjena svaka sitnica o tom našem blaženom zemlja-

ku, spomenut ću, da rukopisni *Annales Monasterii Lepoglavensis ab a. 1400. usque a. 1764.* kažu o njemu slijedeće: 'Marcus Crisinus, Canonicus Strigoniensis, Crisio ex Croatia oriundus, ab haereticis pro fide enecatur 7a Septembris (1619). Cassoviae in Hungaria.'⁴

Rimski dokaz hrvatskog podrijetla

Pod naslovom *Marko Križevčanin* 13. siječnja 1904. godine bečki *Vaterland* (br. 13) donosi bilješku o životu Sv. Marka Križevčanina koju u svom drugom broju iste godine preuzima i na hrvatski prevodi *Katolički list*. Bečki list napisao je kako je javljeno da će se svetima proglasiti trojica katoličkih svećenika koji su 1619. godine u Košicama (tada Gornja Ugarska) umrli mučeničkom smrću od kalvinskih ruku. Jedan od njih je, navodi dalje *Vaterland*, u mađarskim listovima prozvan je Marko Körösy, iz čega se može zaključiti da je Mađar. No, zatim su uredništvu pristigla tri broja *Katoličkog lista* u kojima je dokazano da je Marko bio Hrvat koji se rodio u Križevcima u Hrvatskoj, a »taj se grad zove latinski Crisium, hrvatski Križevac, a mađarski Körös. Marko Körösy je dakle upravo isti kao Markus von Kreutz ili Marko Križevčanin ili Marcus Crisinus.«⁵

Dokazom da je Marko Križevčanin Hrvat Barlè navodi (*Katolički list*, 1903., br. 46.) i djelo kardinala Andrije Steinhubera *Geschichte des Collegium Germanicum Hungaricum in Rom* za koje je autor crpio podatke iz već gore navedenog

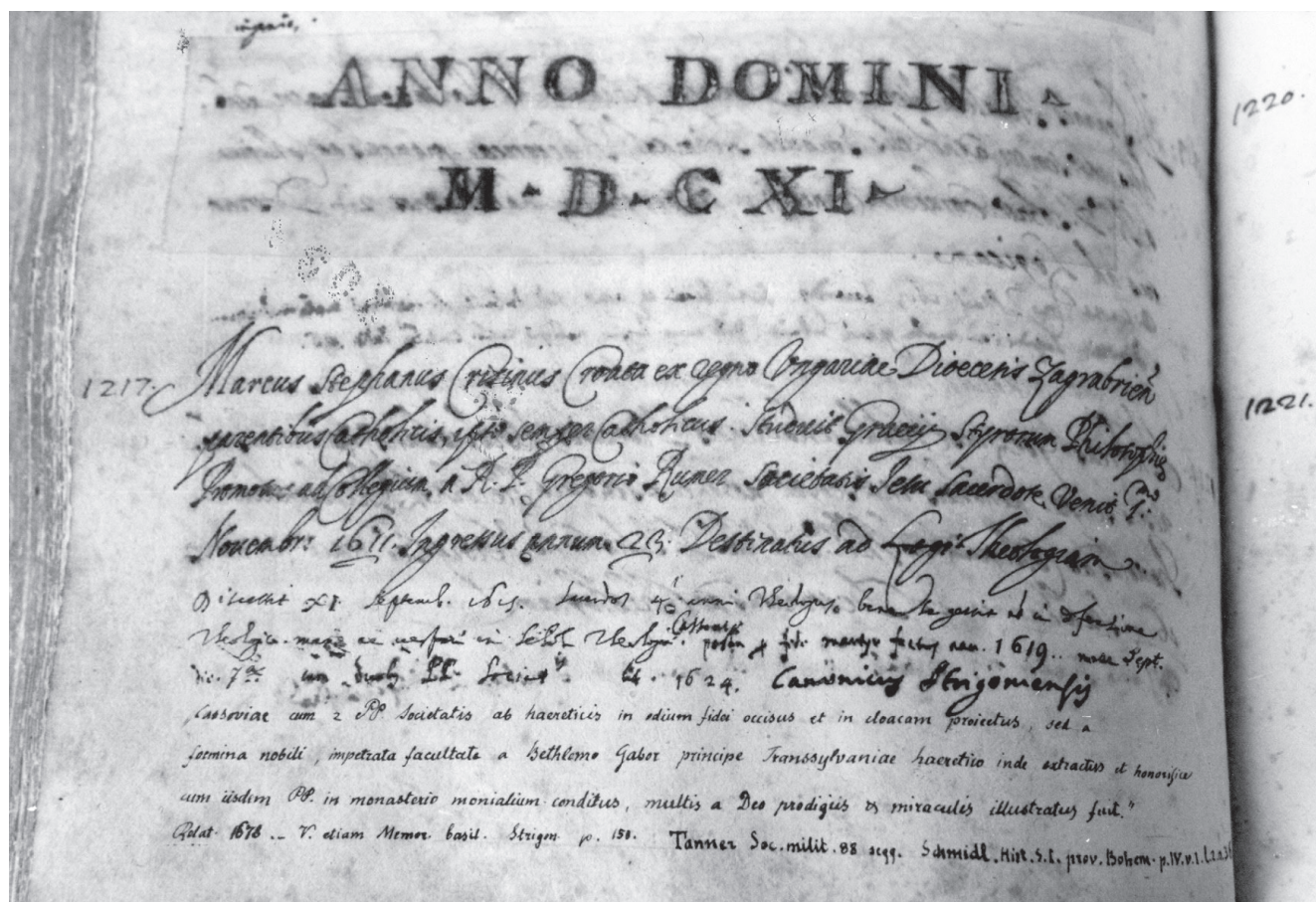
služeći se dokumentima iz Arhiva Papinskoga zavoda Germanicum et Hungaricum E. J. Leopold je zapisao kako se iz njih mogu zaključiti dvije stvari: »Prvo, da je Marko Križevčanin bio primljen u zavod kao Hrvat i da se je sam držao za Hrvata, što je vlastitom svojom rukom napisao. Drugo, on se je rodio god. 1588., valjda u mjesecu rujnu ili listopadu, možda već i u kolovozu, pošto je stupio u 23. godinu, kada je bio primljen godine 1611., mjeseca studenoga u Zavod. Obično se kazivalo, da se je rodio oko g. 1580.« E. J. Leopold, Još nešto o Marku Križevčaninu, *Katolički list*, 1904, str. 17.

3 Usp. Nicola Angelini, *I beati Can. Marco Stefano Crisino, Padri Stefano Pongrácz e Melchior Grodecz d. C. de. G., uccisi per la santa fede in Cassovia di Ungheria ai 7 di settembre 1619*, Casa Editrice Italiana, 1904.

4 Taj tekst spominje i E. J. Leopold, Još nešto o Marku Križevčaninu, *Katolički list*, 1904, str. 17. U tom članku spominje kako je boraveći u Rimu mogao doći do izvornih isprava koje se nalaze u katalogima koji se čuvaju u Arhivu Papinskoga zavoda Germanicum et Hungaricum. Isprave je i objavio, prenoseći iz sva tri kataloga tekstove na latinskom. Na temelju dokumenata na kraju zaključuje: »Iz rečenoga zaključujemo na dvoje. Prvo, da je Marko Križevčanin bio primljen u zavod kao Hrvat i da se je sam držao za Hrvata, što je vlastitom rukom napisao. Drugo, on se je rodio god. 1588., valjda u mjesecu rujnu ili listopadu, možda već i u kolovozu, pošto je stupio u 23. godinu, kada je bio primljen godine 1611., mjeseca studenoga u zavod. Obično se kazivalo, da se je rodio oko g. 1580.«

5 Uredništvo, Marko Križevčanin, *Katolički list*, br. 2, 1904., str. 32.

popisa pitomaca istog Zavoda. Pod brojem 1217. navodi se kao pitomac Zavoda: »Marko Stjepan Križevčanin Hrvat iz Ugarskog kraljevstva, zagrebačke biskupije...«⁶

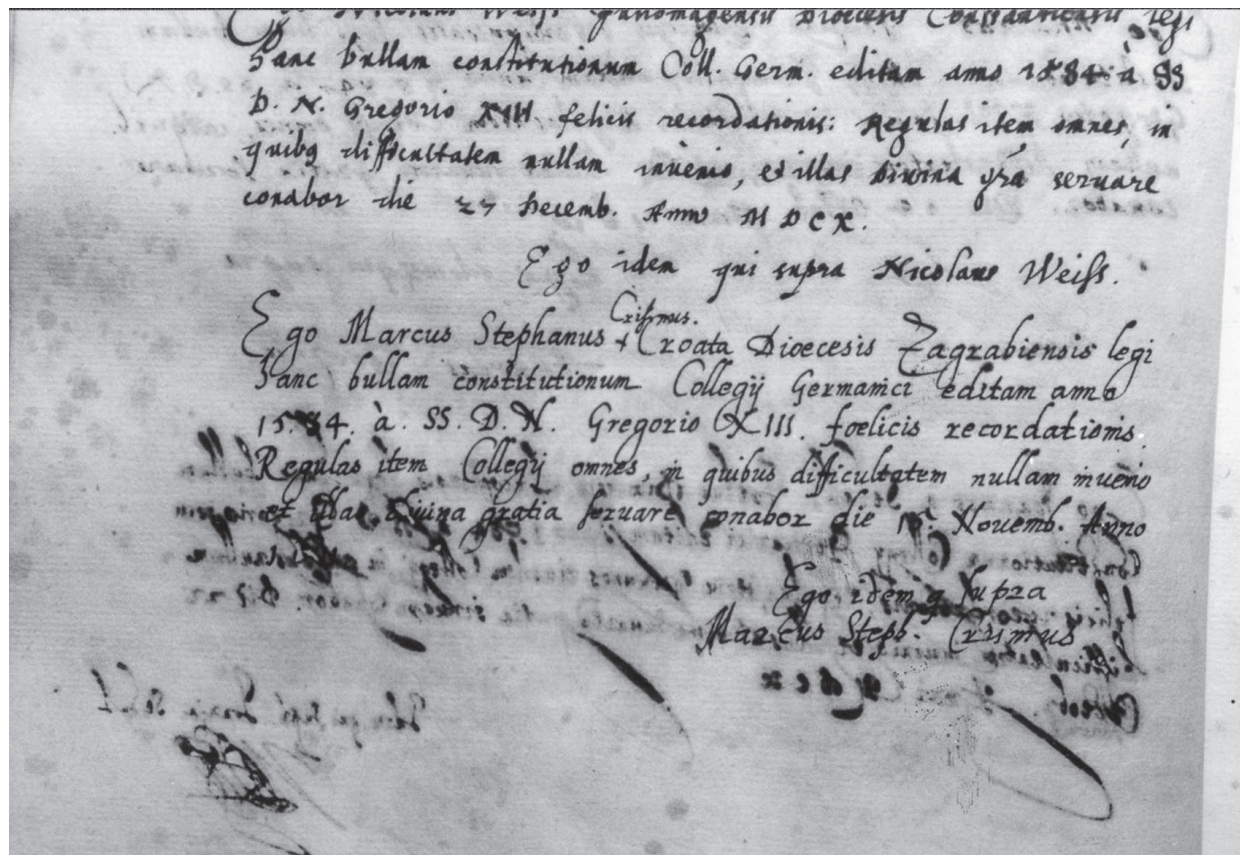
Slika 17: Hrvat Marko Križevčanin primljen je s navršene 22. godine u Papinski zavod Germanicum et Hungaricum u Rimu na studij bogoslovlja.⁸

U drugom *Popisu-katalogu* Marko Križevčanin je vlastoručno zapisao: »Ja Marko Stjepan Križevčanin Hrvat, zagrebačke biskupije...«

⁶ Spomenuto djelo kardinala Andrije Steinhubera navodi i E. J. Leopold u: Još nešto o Marku Križevčaninu, *Katolički list*, 1904., str. 17.

⁷ *Marcus Stephanus Crisinus Croata ex regno Hungariae, dioecesis Zagrabriensis, parentibus catholicis, ipse semper catholicus. Studuit Graecii Styrorum philosophiae. Promotus ad Collegium a R(everendo) P(atre) Gregorio Rumer, Societatis Iesu sacerdote. Venit 1mo novembris 1611, ingressus annum 23. Destinatus ad Theologiam.* Izvori: Izvornik *Nomina Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici* u: A PCGH, *Hist. 1.*, str. 321., br. 1217.; N. Angelini, *I beati*, str. 167., doc. 1a (sa snimkom izvornog teksta na priloženom listu).

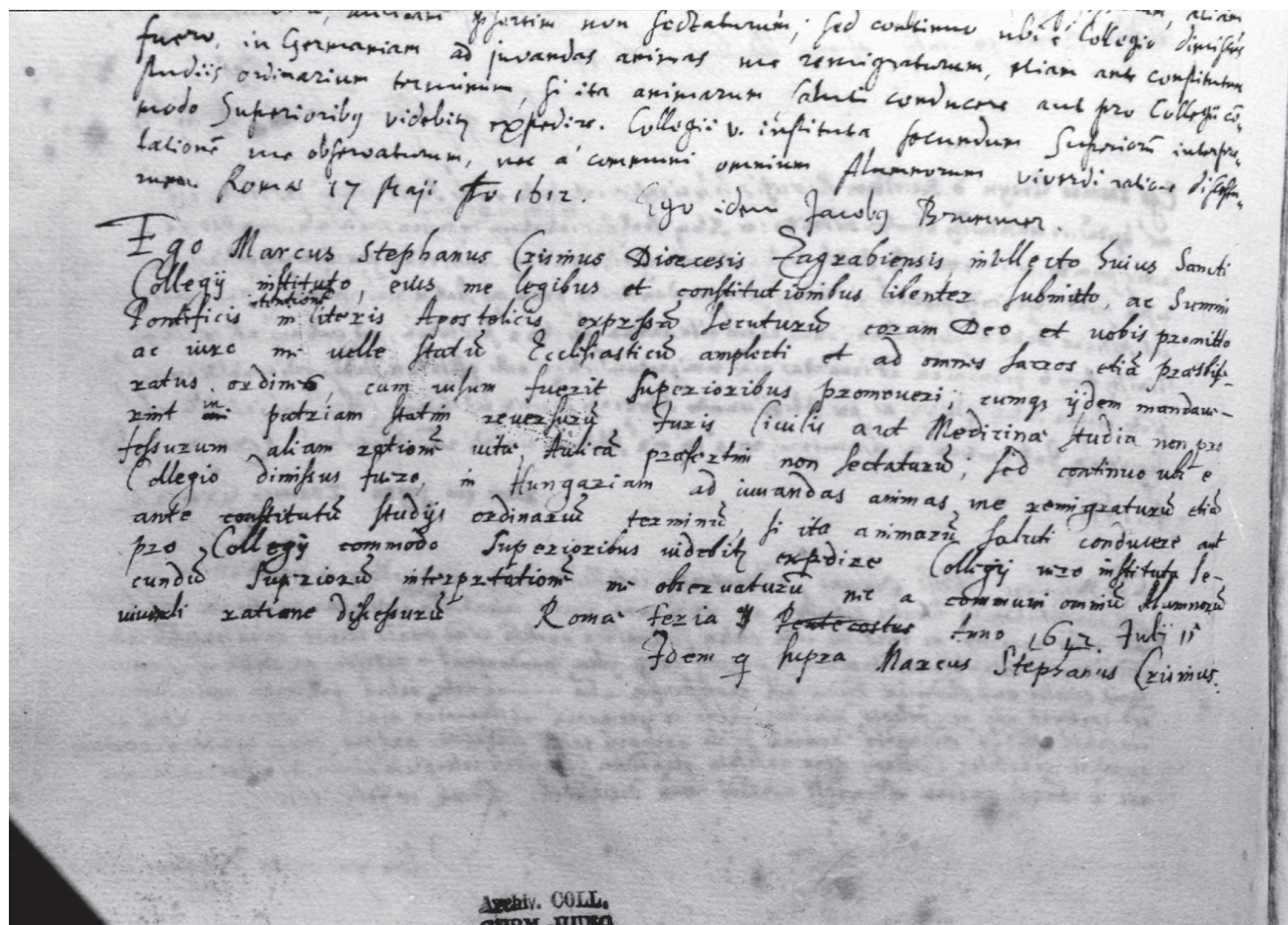
⁸ Tumačenje svih izvornih spisa koji se koriste u ovome radu autoru je 1995. godine dao dr. Stjepan Razum, a fotografirao ih je mons. Nedjeljko Pintarić 3. svibnja 1995. godine. Sve fotografije pohranjene su u arhivu i digitalnoj bazi Glasa Koncila.

Slika 2°: Petnaest dana po prijemu u Papinski zavod Germanicum et Hungaricum u Rimu, Hrvat Marko Križevčanin obvezuje se obdržavati odredbe i pravila Zavoda.

U trećem *Popisu-katalogu* nalazimo »jurament«, tj. zakletvu koju je Marko Križevčanin »napisao vlastoručno«. Spomenutu zakletvu morao je položiti svaki pitomac Zavoda nekoliko mjeseci nakon stupanja u Germanicum et Hungaricum, a ona počinje ovako: »Ja Marko Stjepan Križevčanin, zagrebačke biskupije...«

⁹ Ego Marcus Stephanus Crisinus Croata dioecesis Zagrabiensis legi hanc Bullam constitutionum Collegii Germanici editam anno 1584. a SS. D. N. Gregorio XIII, felicis recordationis; Regulas item Collegii omnes, in quibus difficultatem nullam inuenio, et illas divina gratia servare conabor, die 15. novembris anno 1611. Ego idem qui supra Marcus Stephanus Crisinus. Izvori: Izvornik *Bulla Constitutionum Collegii Germanici aedita a Santissimo Domino nostro Gregorio XIII anno XII sui pontificatus, Idibus aprilis 1584.*, u: A PCGH, Hist. 42., str. 1. 66v; N. Angelini, *I beati*, str. 168., doc. 1b (sa snimkom izvornog teksta na priloženom listu).

Slika 3¹⁰: Marko Križevčanin, pitomac Papinskoga zavoda Germanicum et Hungaricum u Rimu, obezujuje se obdržavati odredbe i pravila Zavoda, obećaje primiti svete redove i biti poslušan volji poglavara; isto tako, spreman je vratiti se u domovinu zbog pastirske službe.

Dokazujući hrvatsko podrijetlo Sv. Marka Križevčanina Barlè ističe da su se, kad je nadbiskup ostrogonski Petar Pázmány zamolio papu Urbana VIII. da prenese ostatke Marka Križevčanina i njegovih prijatelja u svoju stolnu crkvu kako bi ih se ondje moglo dolično štovati, papi po tom pitanju obratili i ugarski i hrvatski velikaši: grof Nikola Eszterházy, ugarski nadvornik, grof Žiga Erdödy, hrvatski ban, grof Krsto Bánffy, grof Nikola Frankopan, Nikola Forgach ghymeški, Ivan Pálffy erdödski, grof Daniel Eszterhazy i Stjepan Patačić. U svojoj molbi koju su pisali iz Beča 25. rujna 1628. godine za Marka Križevčanina kažu da je »rodom Hrvat« (*genere Croata*), za Stjepana Pongrácza da je Mađar, a za Me-

10 Ego Marcus Stephanus Crisinus dioecesis Zagrabiensis intellecto huius sancti Collegii instituto, eius me legibus et constitutionibus libenter submitto, ac Summi Pontificis intentionem in litteris apostolicis expressam secuturum coram Deo et vobis promitto; ac iuro me velle statum ecclesiasticum amplecti et ad omnes sacros, etiam praesbyteratus, ordines, cum visum fuerit superioribus, promoveri; cumque iidem mandaverint, in patriam statim reversurum; iuris civilis aut medicinae studia non professurum, aliam rationem vitae, aulicam praesertim, non sectaturum; sed continuo, ubi e Collegio dimissus fuero, in Hungariam ad iuvandas animas me remigraturum, etiam ante constitutum studiis ordinariis terminum, si ita animarum salutem conducere aut pro Collegii commodo superioribus videbitur expedire; Collegii vero instituta secundum superiorum interpretationem me observaturum, nec a communi omnium alumnorum vivendi ratione discessurum. Romae, anno 1612. iulii 15. Idem qui supra Marcus Stephanus Crisinus. Izvori: Izvornik Nomina alumnorum Collegii Germanici et Ungarici, qui in eodem Collegio iuramentum prestiterunt iuxta ultimam Bullam et foundationem ab optimo parente Gregorio XIII pontifici maximo factam anno 1584., u: A PCGH, Hist. 43., str. l. 116v; N. Angelini, *I beati*, str. 168-169., doc. 1c (sa snimkom izvornog teksta na priloženom listu).

lkiora Grodzieckog da je Sležanin (Poljak).¹¹ To svjedočanstvo je veoma važno jer su ga potpisale ugledne i vjerodostojne osobe, a pisano je samo devet godina nakon mučeničke smrti spomenutih triju svetaca.¹²

Marka Križevčanina spominje i o. Andrija Kačić Miošić u svom *Razgovoru ugodnom naroda Slovinskoga* riječima: »Veliki sluga božji Marko Krizin u Hèrvatskoj zemlji rođen, a od heretika mučen na 1619.« Kačić je preuzeo podatak iz djela povjesničara Jurja Ratkaya *Georg. Patačić in gloria collegii Bononiensis*.

To su najstariji podaci o Marku Križevčaninu iz XVII. stoljeća. Ni u XVIII. stoljeću nije se zaboravilo na Svetoga Marka. Spomenimo samo djelo *Menologium* pisano 1742. i 1743. godine o. Nikole Bengera, učenog pavlina iz Lepoglave, koji piše da je Sveti Marko rođen u Križevcima te da je, vrativši se iz Rima, tri godine¹³ uspješno djelovao u Domovini. Benger u svom djelu *Menologium*, popisujući svece i blaženike prema crkvenoj godini, piše: »Istoga dana 7. (rujna). časni sluga božji Marko Križevčanin rodio se u gornjo-slavonskom (i općenito već zvanom hrvatskom) kraljevskom gradu Križevcima, po kojem se nazivao.«

Kao što sam već spomenuo, o križevačkom podrijetlu Marka Križevčanina svjedoči i isusovac o. Andrija Jambrešić u svom *Rječniku* iz 1742. godine. Kraj riječi *Crisium* (Križevci) piše: »Crisium patria est Marci Crisini, Canonici Strigoniensis.« Slično govori i Baltazar Krčelić u već navedenom djelu o povijesti zagrebačke crkve: »Marcus attamen Crisius, Crisium Sclavoniae Civitatem

habens patriam.« Krčelićev suvremenik o. Josip Bedeković ističe: »V. S. D. Marcus Crisinus in Slavoniae superioris (jam vulgo dictae Croatiae) Regia Urbe Crisiensi, unde et nomen dixit, in lucem editus, circa A. D. 1580.«

U prilog činjenici da se Marko Stjepan rodio u Križevcima i da je Hrvat idu i drugi izvori koje navodi dr. Karlo pl. Horvat. On je u nekoliko brojeva *Katoličkog lista* napisao: »Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika.«¹⁴ Juraj Posilović također piše: »Bilo mi je nedvojbeno, da je Marko bio Hrvat (Croata), i da je bio Križevčanin, što gotovo svi stariji i noviji pisci složno tvrde; no ja sam si mislio, da je on svakako nosio ime i od svoje porodice, familije, kojega se jamačno nije trebao stiditi; i kako nije bio redovnik kojega staroga reda, nego svećenik svjetovni, koji je k tomu nauke filozofijske i teologijske svršio na glasovitih sveučilištih, gdje su se u ono vrijeme imena studenata pisala po porodicah, pomislio sam, da mu ime 'Crisinus' nije od grada Križevaca, nego od njegove porodice, no - polatinjeno.«¹⁵

Sveta Stolica je 1862. godine naložila kardinalu Ivanu Scitowskome, nadbiskupu ostrogonskom, da započne apostolsko istraživanje o životu i smrti trojice košičkih mučenika. Uz sud, izabran je i odbor koji je trebao ispitati sve u vezi tih mučenika. Članovi istog »s rijetkom i požrtvovnom marljivošću skupili su i proučili (...) toliku gragju, te se čovjek upravo mora diviti«, piše Horvat. Donosim svjedočanstva Mađara o domovini i podrijetlu Bl. Marka. Prvi svjedok Stjepan Koperniczki, začasni kanonik i vicedirektor ostrogonskog sjemeništa, nabrojivši svu silu knjiga koje je pročitao, izjavljuje da se Sv. Marko rodio u Križevcima u Hrvatskoj i da je uzeo ime po svom rodnom gradu. Iz istih akta apostolskog istraživanja saznajemo da je svjedok Teodor Ordódy, kanonik ostrogonski i opat Sv. Egidija od Koprivnice, pročitao 28 djela o košičkim mučenicima i izjavio da se Sveti Marko rodio u Hrvatskoj, u Križevcima 1580. godi-

11 Uredništvo, Marko Križevčani, *Katolički list*, br. 2., 1904., str. 32.

12 »God. 1682. dne 25. rujna podupiru ugarski i hrvatskih velikaši svojim pismom na papu Urbana VIII. molbu nadbiskupa ostrogonskoga Petra Pazmany-a koji moli, da slobodno prenese moći bl. Marka Križevčanina i drugova u svoju stolnu crkvu. U tom pismu potpisani su najodličniji velikaši ugarski i hrvatski, koji izrijeком ističu, da je bl. Marko rodом Hrvat.« Karlo pl. Horvat, *Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika*, *Katolički list*, br. 38., 1904., str. 446.

13 Benger navodi pogrešan podatak jer je Sv. Marko u Hrvatskoj djelovao samo nešto više od jedne godine, dakle niti nepune dvije godine.

14 Karlo pl. Horvat, *Katolički list*, 1904., br. 38-44.

15 Juraj Posilović, Marcus Crisinus Croata Crisiensis, *Katolički list*, br. 45., 1904., str. 529.

ne. Svjedok Josip Homolhy, redoviti ispovjednik sestara uršulinki u Trnavi izjavljuje da je pročitao mnogo knjiga i dva rukopisa o mučenicima u Košicama. I on za Sv. Marka kaže da se rodio u Križevcima u Hrvatskoj. Ljudevit Lassic, profesor Više nadbiskupske gimnazije u Trnavi izjavljuje da je pročitao mnogo knjiga o košičkim mučenicima i napisao njihov životopis. On piše: »Marko Crisinus, od nekih prozvan i Ivan Crisinus, a zvan i Körösy, domovina mu je Hrvatska.« I Francisko Ocsovszhy, knjižničar i svećenik Ostrogonске nadbiskupije, izjavljuje da je Sveti Marko Hrvat rođen u Križevcima. Svjedok Ferdinand Knauz, potknjižničar i svećenik Ostrogonске nadbiskupije koji je također pročitao mnoge spise potvrđuje da se Sv. Marko rodio u Križevcima u Hrvatskoj, a taj grad, kaže on, Mađari nazivaju Körös-Vasarhely.¹⁶

Ovo su svjedočanstva o domovini i rodnom gradu Sv. Marka onih kojima je dužnost bila sve savjesno i pomno istražiti. Stožernik Ivan Scitovsky, nadbiskup ostrogonски, već 1855. godine opisuje tijek postupka za proglašenje triju košičkih mučenika blaženima te moli Svetog Oca da ih proglasi blaženima. U njegovu pismu, »popratnom pismu« uz spise redovitog biskupijskog postupka, za Sv. Marka piše: »Marko Križevčanin, rodом Hrvat, već pitomac Ugarsko-njemačkog zavoda u Rimu, ostrogonски kanonik.«

Nema jačeg dokaza »o hrvatskom porijeklu« Sv. Marka od onog sačuvanog u već navedenom *Katalogu-popisu pitomaca Njemačko-ugarskoga zavoda (Pontificium Collegium Germanicum et Hungaricum)* u Rimu. U spomenutom *Katalogu* 16. studenoga 1611., kao što sam već spomenuo, Sveti Marko napisao je vlastitom rukom: »Ja Marko Stjepan Križevčanin Hrvat iz zagrebačke nadbiskupije (pro)čitao sam bulu ustanova Njemačkog zavoda, objavljenu god. 1854., od Nj(egove).Sv(etosti).G(ospodina). Grgura XIII, blage uspomene. (Pro)čitao sam i sva pravila zavoda, u kojima ne nalazim nikakve poteškoće i koja ću, Božjom milošću, na-

stojati obdržavati. Dne 16. studenoga godine 1611. Ja isti, koji gore. Marko Stjepan Križevčanin.«¹⁷

Osim ovoga, vjerujemo najjačega i nepobitna dokaza, u *Katalogu* već spomenutog Zavoda još na jednom mjestu nalazimo vlastoručno pisanu zakletvu koja također dokazuje da je Sv. Marko Hrvat iz Zagrebačke nadbiskupije, a ona počinje riječima: »Ja Marko Stjepan Križevčanin zagrebačke biskupije, razumjevši...«¹⁸

Svoju radost što i Rim, kako piše, »službeno prizna Marka Križevčanina za Hrvata«, Mat. Paeher izrazio je u 9. broju *Katoličkog lista* iz 1904. godine: »Što je pako u odluci sv. zbora za obrede za nas Hrvate najvažnije, i što me je upravo potaklo da iznesem na javu ova par redaka jest, što se u ovoj odluci sv. zbora po prvi put službeno priznaje, da je Bl. Marko Križevčanin rodjeni Hrvat. U odluci čita se: ... Marcus Crisinus, Canonicus Strigoniensis, ortus Crisii, Croatiae in urbe principe, anno.... Dakle Rim nam je priznao bezodvlačno, da je bl. Marko Križevčanin naše gore list. (...) Dakle možemo kazati 'mutatis mutandis': 'Roma locuta, causa finita', a bl. Marko Križevčanin proglašen je cijelome svijetu kao sin Hrvatske zemlje. Dao Bog, te ne bio posljednji u ovome rijetkom odlikovanju! Isti pisac nezadovoljan je i ophođenjem, ustvari nehajem, kako kaže, odlučujućih krugova u procesu bl. Marka Križevčanina te se čudi da za vrijeme čitavoga procesa, koji traje već dulje vremena, nije se nijedan iz Hrvatske javio, koji bi bio kazao na kompetentnome mjestu samo riječcu u obranu hrvatstva Marka Križevčanina. Posljedica bila je, da su ga Prekodravci prisvojili. Ali, zar bi bio drugi narod drugojačije uradio? (...) Samo bi bilo željeti, da se već jednom opametimo, te da malo bolje štitimo naše interese. Jer, bora mi, ako ih sami ne štitimo, još će ih manje štititi tudjinac.«

Preko Beča i Graza do Rima

Već sam spomenuo da su mišljenja o datumu rođenja Sv. Marka različita. Po onom što se da-

¹⁶ Usp. Karlo pl. Horvat, Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika, *Katolički list*, br. 38., 1904., str. 445-446.

¹⁷ Juraj Posilović, Marcus Crisinus Croata Crisiensis, *Katolički list*, br. 45., 1904., str. 529.

¹⁸ Vidi Sliku 2.

nas zna slobodno možemo zaključiti da je rođen u rujnu ili listopadu, možda čak i srpnju 1588. godine. I premda u knjizi *Vultus purpurata athletarum Cassoviensium* objavljenoj u Trnavi 1730. godine piše da je mučeništvo za Krista podnio 1619. godine u 39. godini života, što bi značilo da se morao roditi 1580. godine, vjerodostojniji je podatak koji spominje Nicola Angelini u svom djelu *I Beati can. Marco Stefano Crisino padri Stefano Pongrácz e Melchior Grodecz d. C. d. G.* na str. 24-25, pozivajući se na već citirani *Katalog-popis Nomina alumnorum Collegi Germanici et Hungarici ab an. 1552.* U *Katalog* Zavoda od njegova osnutka po Sv. Ignaciju Lojoli za svakog pitomca bilježi se dan kad je došao u Zavod i dan kad je iz Zavoda otišao. Pod brojem 1217. u *Katalogu* Zavoda 1611. godine zabilježeno je da je Marko Križevčanin u Zavod došao 1. studenoga iste godine u 23. godini života. Prema tome, logično je zaključiti da je rođen 1588. godine.

Njegovi životopisci, donekle romansirajući njegov životni vijek, pišu da su ga roditelji isprosilili po zagovoru Blažene Djevice Marije te da su mu već od malih nogu usadili u srce posebnu ljubav i pobožnost prema Majci Božjoj pa ga se često moglo vidjeti s roditeljima u marijanskom svetištu u Mariji Bistrici. Za pretpostaviti je da je rođen u imućnoj plemićkoj obitelji jer je vrlo mlad poslan na školovanje kod isusovaca u Beč koji su ga, kako piše u knjižici *Saeculum Marianum* objavljenoj 1678. godine, primili u Marijinu kongregaciju 7. veljače 1593. godine. Upitno ostaje je li Sv. Marko stvarno bio primljen u Marijinu kongregaciju s pet godina ili se radi o nekoj zabuni, kako to navodi Angelini. Kad se vratio iz Beča, roditelji su ga poslali u Graz da se ondje posveti vojničkoj službi po primjeru svoga oca. Oko spomenutoga se mišljenja životopisaca također razlikuju. Naime, neki smatraju da je Marko svoju djetinju dob proveo kod roditelja u Križevcima i da se, nakon što se vratio iz Beča, posvetio prvo vojničkoj službi, a potom su ga, na njegovu želju, roditelji poslali u Graz. Njegovi roditelji zamolili su da bude primljen za pitomca u Zavod nadvojvode Ferdinanda u Grazu kojeg je isti 1602. godine proširio i povjerio na upravu redovnicima Družbe

Isusove. Molba im je bila uslišana 1606. godine pa Marko odlazi u Graz i ondje studira filozofiju. U spomenutom Zavodu Marko je zbog svog uzorna ponašanja i pobožna života bio primljen u Marijinu kongregaciju, tj. družbu štovatelja Marijinih koju su osnovali isusovci pod zaštitom rimskog pape i imenom »Marijino Navještenje«. U Kongregaciju je upisan 26. kolovoza 1607. godine i taj je dan običavao kasnije nazivati »najsretnijim u životu«. Ubrzo je bio primljen i među savjetnike Kongregacije. Osim pobožnošću, prednjačio je i marljivim učenjem pa je 20. ožujka 1609. godine položio magistarski ispit s izvrsnim rezultatom.¹⁹

Studij i svećeničko ređenje u Rimu

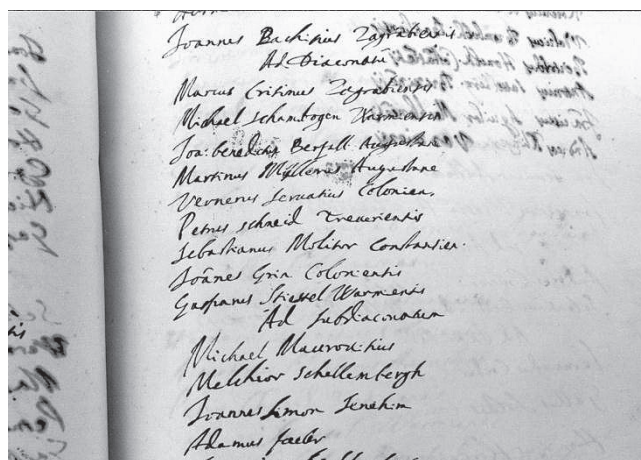
Kad se Marko odlučio za svećenički poziv, isusovac Gregor Rumer, rektor Zavoda u Grazu, odlučio je sam pisati u Rim rektoru Papinskog zavoda Germanicum et Hungaricum da ga primi na studij teologije. U spomenuti Zavod došao je, kao što sam već spomenuo, 1. studenoga 1611. godine. Na upisu je zapisano: »Marko Stjepan Križevčanin Hrvat iz Ugarskog kraljevstva, zagrebačke biskupije, roditelji katolici, i on uvijek katolik. Studirao u Grazu Štajerskom filozofiju. Preporučan Zavodu od Časnog Oca Gregora Rumer, svećenika Družbe Isusove. Došao 01. studenog 1611., nastupivši u 23. godinu. Određen za teologiju.«²⁰ Važna je činjenica da je Sv. Marko bio preporučan od gotovo nepoznatog o. Rumer, tj. da nije bio poslan u Rim kao štićenik kojeg plemića ili važnog crkvenog velikodostojnika. U Rim je poslan zahvaljujući svojim dobrim rezultatima i uzornom životu. Po svom stupanju u Zavod Marko Stjepan bio je određen za četverogodišnji studij teologije, premda su svi ondašnji studenti u Rimu studirali uobičajeno te u Zavodu ostajali sedam godina. Razlog tome vjerojatno je činjenica da je Sv. Marko već uspješno završio studij filozofije u Grazu. Petnaest dana po prijemu u Germanicum et Hungaricum, 15. studenoga 1611. godine obvezuje se obdržavati zavodske odredbe i pravila i potpisuje

¹⁹ Usp. Karlo pl. Horvat, *Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika*, *Katolički list*, br. 39., 1904., str. 457.

²⁰ Vidi Sliku 1.

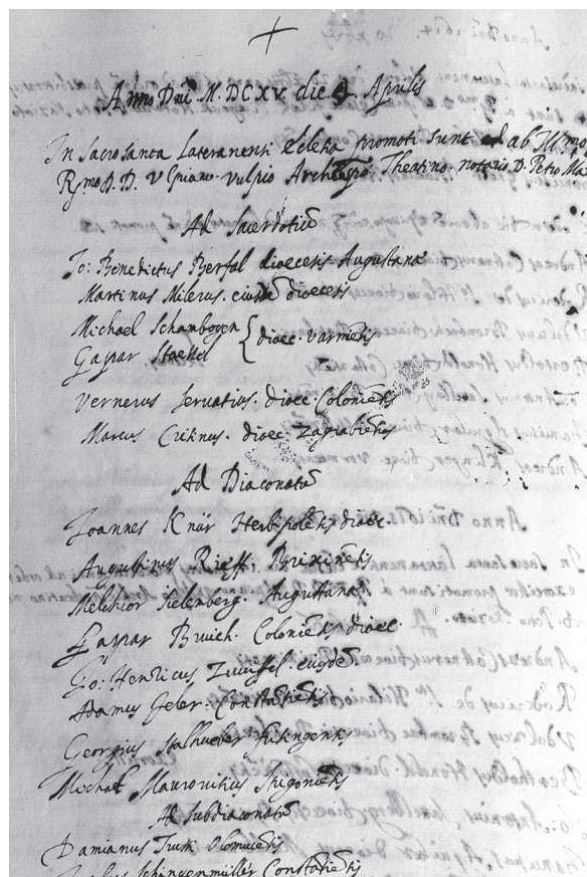
se vlastoručno, kao što sam već spomenuo. Kao pitomac Zavoda 15. srpnja 1612. godine obvezuje se održavati odredbe i pravila, obećava primiti svete redove i biti poslušan volji poglavara. Jednako tako, spreman je vratiti se u domovinu zbog pastirske službe. Nakon teksta »Ego Marcus Crisinus, Diocesis Zagabriensis« ... stoji »ubi e Collegio dimissus fuero, in Hungariam ad iuvandas animas me remigraturum...«. Treba spomenuti i ondašnji običaj koji je formulu predviđenu bulom Grgura XIII. *in patriam* (u domovinu) zamijenio bilješkom *in Germaniam* ili *in Hungariam*, pri čemu taj termin treba tumačiti političko-geografski, ne specificirajući termin »domovina« jer je domovina Marka Križevčanina bila Hrvatska.

Već 22. prosinca 1612. godine u lateranskoj bazilici Sv. Ivana od zamjenika rimskog vikara, biskupa Cezarea Fidelija, prima prvo šišanje ili »tonzuru«. Tek četiri mjeseca kasnije, 23. ožujka 1613. godine, u istoj bazilici isti biskup podijelio mu je red vratara (ostiariat), 1. lipnja iste godine prima red čitača (lektorat), 21. rujna iste godine red zaklinjača (egzorciostat), a 21. prosinca iste godine red poslužitelja (akolitat). Dana 15. ožujka 1614. godine u spomenutoj bazilici prima red potđakonata, a 20. rujna iste godine red đakonata.

Slika 4: Marko Križevčanin je 20. rujna 1614. godine u lateranskoj bazilici Sv. Ivana od zamjenika rimskog vikara, biskupa Cezarea Fidelija, primio red đakonata. Ispod naslova *Ad Diaconatum* prvi je na popisu Marcus Crisinus Zagabriensis.

Dana 4. travnja 1615. godine u lateranskoj bazilici napokon je zaređen za svećenika. Reditelj je bio Ulpiano Vulpi, biskup iz Chietija.

Slika 5: Ulpiano Vulpi, biskup Chietija, zaređio je Marka Križevčanina 4. travnja 1615. godine u Lateranskoj bazilici.

Dana 11. studenoga 1615. godine, nakon četrrogodišnjeg teološkog studija, otpušten je iz Zavoda, a u *Katalogu* kraj njegova imena stoji *bene se gessit*, što bi značilo da se dobro vladao. Spomenuto je najvjerojatnije napisao o. P. Castorio, rektor Zavoda 34 godine koji je odgojio oko 600 studenata-bogoslova i tadašnji rektor. U malo riječi izraženo je iskreno vrednovanje života i studija Sv. Marka. Ono obuhvaća i studij jer je nadodano: »etiam in defensione theologiae mane et vesperi in schola theologiae.«²¹ Naime, tadašnji

21 Izvori: Izvornik *Nomina Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici*, u: A PCGH, Hist. 1., str. 321., br. 1217.; N. Angelini, I beati, str. 167., doc. 1a (sa snimkom izvornog teksta na priloženom listu): »Discessit XI septembris 1615. sacerdos, 4i anni theologus; bene se gessit, etiam in defensione theologiae mane et vesperi in schola theologiae.«

običaj Rimskog zavoda (Collegium Romanum), današnje Papinsko sveučilište Gregoriana, bio je godišnja »disputa« ili »rasprava« koja je bila i povod za veliko slavlje. »Branitelj« u spomenutoj disputi mogao je biti samo najsposobniji student iz četvrte godine teologije. On je morao braniti *universa theologia* pred četiri ispitivača u nazočnosti pozvanih gostiju među kojima su obično bili i mnogi kardinali.²²

U retku i pol teksta dopisano je: »Svećenik i kanonik ostrogonski Marko Križevčanin, bivši pitomac Germanicuma u Rimu, ubijen je kao mučenik 7. rujna 1619. zajedno s dvojicom isusovaca, dajući svjedočanstvo vjere u Košicama.« Drugim rukopisom dodano je: »Svećenik i kanonik ostrogonski Marko Križevčanin, bivši pitomac Germanicuma u Rimu, ubijen je kao mučenik i bačen u zahodsku jamu 7. rujna 1619. u Košicama, zajedno s dvojicom isusovaca; na molbu jedne pobožne žene vojvoda transilvanijski Gabrijel Betlem dao je zatim izvaditi mrtva tijela, koja su svečano pohranjena u ženskom samostanu.« Ova dva zapisa dokaz su da je mučeništvo Sv. Marka, Stjepana i Melkiora bilo poznato i u Rimu.²³

22 Karlo Horvat piše: »O njegovu vladanju u zavodu ostao je o njem u spomenutom katalogu kratak, ali jezgrovit i rječit spomenik. U katalog je zabilježeno kraj njegova imena: 'bene se gessit', tj. vladao se je dobro. A u drugom jednom jednom (sic!) djelu, koje opisuje blaženoga Marka, govori se o njem, da je naučio posve dobro talijanski jezik, da je napredovao u krjeposti, i bio primjer svojim drugovima i riječju i djelom. Spomenuti katalog govori i o njegovu krasnom završetku nauka, kad naročito spominje, da je zadnje godine, kada je već bio zaregjen za svećenika, od svih bio smatran za sposobnoga, da svečano i javno raspravlja i brani ma bilo koje pitanje iz čitave teologije.« Karlo pl. Horvat, *Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika*, *Katolički list*, br. 39., 1904., str. 458.

23 Prvi zapis: »Cassoviae postea pro fide martyr factus anno 1619, mense septembri die 7^a cum duobus PP. Societatis. Lit(tera) 1624. Canonicus Strigoniensis. Drugi zapis: "Cassoviae cum 2 patribus Societatis ab haereticis in odium fidei occisus et in cloacam proiectus, sed a foemina nobili impetrata facultate a Bethlema Gabor principe Transsylvaniae haeretico inde extractus et honorifice cum iisdem PP. in monasterio monialium conditus, multis a Deo prodigiis et miraculis illustratus fuit.« Relat. 1678. V(ide) etiam *Memor. basil. Strigon.*, p. 156; Tanner, *Soc. milit.*, [p.] 88. segg.; Schmidl, *Hist. S. I. prov. Bohem.*, p. IV.

Ne čudi nas što nema drugih podataka o životu Sv. Marka u Rimu jer se o studentima tada nisu pisala posebna izvješća namijenjena mjerodavnim mjestima. No, jedan detalj, jedna informacija koja nedostaje, ipak nas čudi s razlogom. Naime, znamo da je Sv. Marko iskreno štovao Blaženu Djevicu Mariju i da je pokazao svoje oduševljenje Marijinom kongregacijom, čiji je bio član, a kasnije i savjetnik. Ta Kongregacija postojala je i u Zavodu Germanicum et Hungaricum. Osnovao ju je P. Laurentano 1587. godine i, prema duhovnoj zrelosti studenata-bogoslova, imala je tri stupnja: »B. V. Concepta«, »B. V. Nata« i »B. V. Assumpta«. U knjizi *Liber Catalogorum in quibus notantur nomina - sodalium - defunctorum - praesidium congregationis B. Virginis Assumptae* koja je sadržavala sva imena tadašnjih članova ne pojavljuje se ime Sv. Marka Križevčanina. Razlog tome nije nam poznat.

Od Rima preko Hrvatske do mučeništva

Po završetku školovanja u Zavodu u Rimu Sv. Marko Križevčanin vratio se u Hrvatsku i posvetio se dušobrižništvu s jednakim marom i zauzimanjem. Horvat u 39. broju *Katoličkog lista* 1904. godine piše da je pastoralno djelovao u svom rodnom gradu Križevcima, ali i okolici »gdje bi živom riječi karao zlo i opačinu, karao grijeh i usagjivao u srca naroda krjepost.«²⁴ Glas o njegovim dobrim djelima ubrzo se proširio i do Petra Pázmánya, nadbiskupa ostrogonskoga i primasa Ugarske, koji ga je zbog sve većeg širenja protestantizma pozvao u svoju nadbiskupiju 1616. godine. Sveti Marko se odazvao njegovu pozivu. Petar Pázmány prvo ga je postavio za profesora i ravnatelja sjemeništa u Trnavi. Naime, po odlasku isusovaca 1567. godine, škole i sjemenište u Trnavi bile su u rukama ostrogonskog Kaptola. Sjemenišni ravnatelji bili su znameniti ljudi, a među njima je, kako navodi Horvat citirajući Angelinija i Néméthyjevo djelo *Memoriae basil. Strigon.*, bio i Sveti Marko Križevčanin. U kratko vrijeme zapažena je Markova vrijednost pa je već 1. prosinca 1616. godine imenovan kanonikom

24 Karlo pl. Horvat, *Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika*, *Katolički list*, br. 39., 1904., str. 458.

prvostolne crkve ostrogonske, a dvije godine nakon toga postao je komoranskim arhidakonom. Uz spomenutu čast išla je i vikarska vlast u čitavom komoranskom arhidakonatu. Godine 1619. ostrogonski Kaptol izabrao ga je za upravitelja opatije u Szélpaku u županiji Abauj-Torna. Spomenuta opatija neko vrijeme pripadala je benediktincima, a potom isusovcima. Kad su isusovci napustili Szélpak, opatija je pripala szelpačkom sjemeništu, pod uvjetom da prihodi opatije budu pod nadzorom ostrogonskoga nadbiskupa i Kaptola.²⁵

Ona se nalazi u sjevernoj ili gornjoj Ugarskoj, nedaleko Košica. Po primitku uprave te opatije, Sv. Marko se uputio onamo i duže zadržao kako bi je uredio. Spomenuto se događalo u vrijeme velikog previranja u Ugarskoj, pobune i ustanka koji je nedugo zatim i buknuo. Životopisci kažu da je posao Sv. Marka dobro napredovao i da se doskora mogao vratiti. No, smatrao je da treba obaviti još jedan posao, tj. da se treba pobrinuti za duhovno dobro i vječno spasenje onih koji su bili pod njegovom vlasti. O njegovu radu u 52. broju *Katoličkog lista* iz 1859. godine pisao je autor F. Iv. Navodi da se Sv. Marko prihvatio dušobrižničkog posla u szelpačkoj opatiji i »tražase zabludjele vjernike čak u njihovih kućicah, besjedjaše jim javno i sukromno, gdje se samo sгодna prilika našla; naučanje i prepiranje znanstveno bijaše mu hljeb svagdanji; ništa nije zamudjivao.« Premda su svi smatrali da je napravio izvanredno djelo, sam Sv. Marko nije bio zadovoljan. Smatrao je da ono što čini nije dovoljno, da ne odgovara potrebama i zahtjevima opatije i njenih vjernika te je poželio da ga se pozove natrag. Svoju želju izrazio je u pismu upućenom Ivanu Telegdyu, biskupu veliko-varadinskom i velikom prepoštu ostrogonskoga Kaptola. Između ostaloga piše: »Preporučam se osobito prečasnosti Vašoj kao prepozitu ostrogonskom, da me pozovete s ovoga mjesta, jer doista nisam za nj sposoban. Nisam koristan ni prečasnom Kaptolu, jer mi po naravi manjka snage za to. Ne možemo svi sve: jedan je ovakav, drugi onakav. Nikad neću biti dobar otac obitelji, jer mi je narav drugačija. Možda bi na drugi način

služio bolje prečasnome Kaptolu, kojem nek' me preporuči Vaše Gospodstvo. U Szélpaku, 04. travnja 1619. Vašem Prečasnom Gospodstvu odani sluga Marko Križevčanin.«²⁶

Ali čovjek snuje, Bog određuje. Tako je bilo i u slučaju našeg Marka Križevčanina. Ostao je na istom mjestu u istoj službi, gdje je kasnije ubrao i lovoriku mučeništva. Služba koju je Bl. Marko obavljao u Szélpaku često mu je nalagala poći u obližnje Košice. Tamo je upoznao dva redovnika Družbe Isusove, o. Stjepana Pongrácza i o. Melkiora Grodzieckoga i s njima sklopio prijateljstvo. Družba Isusova imala je svoj zavod u Homoni blizu Košica. O. Pongrácz spremao se tamo na osmodnevne duhovne vježbe prije svetkovine Sv. Ignacija pa je pozvao i Sv. Marka da pođe s njime. Ovaj se rado odazvao pozivu. Ignacijevska i isusovačka bogata duhovnost nije mu bila nepoznata jer se ona nje govala i u Papinskom zavodu *Germanicum et Hungaricum*, gdje je kao pitomac bio četiri godine. Nakon svetkovine Sv. Ignacija Sveti Marko Križevčanin vratio se u Szélpak, a o. Pongrácz pridružio se o. Grodzieckom u Košicama. Ni jedan ni drugi nisu mogli slutiti gdje će se i kako iznova sastati. Sastali su se u Košicama, gdje su i umrli mučeničkom smrću 7. rujna 1619. godine. Glavna »optužnica«, ona za koju znamo i koju su im izvikivali vojnici bila je: »Spremajte se na smrt jer ste papisti.« Prije no što je podnio mučeništvo Sv. Marko je još jednom posvjedočio: »Ja sam odlučio umrijeti u katoličkoj vjeri; samo sam rekao da ću uvijek pristajati uz one koji se brinu za dobro domovine.

26 Prvi zapis: »Cassoviae postea pro fide martyr factus anno 1619, mense septembri die 7a cum duobus PP. Societatis. Lit(tera) 1624. Canonicus Strigoniensis. Drugi zapis: "Cassoviae cum 2 patribus Societatis ab haereticis in odium fidei occisus et in cloacam proiectus, sed a foemina nobili impetrata facultate a Bethlemo Gabor principe Transsylvaniae haeretico inde extractus et honorifice cum iisdem PP. in monasterio monialium conditus, multis a Deo prodigijs et miraculis illustratus fuit.« Relat. 1678. V(ide) etiam *Memor. basil. Strigon.*, p. 156; Tanner, *Soc. milit.*, [p.] 88. segg.; *Schmidl, Hist. S. I. prov. Bohem.*, p. IV.

25 Isto.

Iz Košica ponovno u Rim

Put Svetoga Marka u Rim, tj. put koji je vodio do otvaranja postupka za proglašenje košičkih mučenika blaženima i svetima bio je dug. Tek 5. srpnja 1855. godine, nakon dvostoljetnoga dugoga »oklijevanja«, papa Pio IX. dopustio je otvaranje postupka o dokazivanju mučeništva, o uzrocima mučeništva i o nepostojanju službenoga štovanja triju košičkih mučenika. Sve podatke prikupio je o. Josip Boero, isusovac i postulator postupka za proglašenje slugu Božjih blaženima. Pio IX. je 6. prosinca iste godine imenovao kardinala Konstantina Patrizija, pročelnika Zbora za obrede, relatorom u postupku za proglašenje blaženima. Isti dan Pio IX. je, na molbu postulatora Josipa Boera, dopustio da se izaberu provjeritelji latinskih prijevoda izvornih njemačkih iskaza svjedoka u redovitom biskupijskom postupku glede mučeništva i glede nepostojanja javnog štovanja triju košičkih mučenika.

Tri godine kasnije, 9. lipnja 1859., papa Pio IX. na molbu postulatora Josipa Boera dopušta da se proslijedi postupak proglašenja triju košičkih mučenika blaženima, premda još nije isteklo desetljeće od njegova pokretanja u redovitom biskupijskom procesu. Istog dana, također na zamolbu Josipa Boera, dopustio je da se proslijedi postupak o proglašenju košičkih mučenika blaženima bez prethodnog mišljenja savjetnika. Također, 1. rujna 1859. godine spomenuti papa na zamolbu istog postulatora dopušta da se postupak za proglašenje blaženima Marka Križevčanina, Stjepana Pongrácza i Melkiora Grodzieckog proslijedi Zboru za obrede bez prethodnog preispitivanja dokumenata.

Po nalogu Pija IX. 19. rujna 1859. godine u Vatikanu se okupio Sveti zbor za obrede. Kardinal Konstantin Patrizi, pročelnik Zbora, izjavio je da se mora ustanoviti povjerenstvo koje će u ime Svete Stolice voditi postupak za proglašenje blaženima košičkih mučenika. Već 22. rujna iste godine papa je potvrdio ustanovljeno povjerenstvo pa se od toga dana svu trojicu mučenika smjelo nazivati »časni« - *venerabilis*.

Nakon što su kardinali otvorili postupak za proglašenje blaženima triju košičkih mučenika 19.

rujna, postulator Josip Boero obraća se papi s molbom da proglasi završenim redoviti biskupijski postupak i da punomoć kardinalu Patriziju da ga proslijedi. Također, moli da se naloži košičkom biskupu i ostrogoskom nadbiskupu da provedu postupak u svojoj nadbiskupiji, obdržavajući osobito članke i upitnik koje će sastaviti promicatelj vjere. Papa je navedeno odobrio pa je postupak, uz određene poteškoće i vremenski odmak, nastavljen.²⁷

Papa Pio X. je košičke mučenike svečano proglasio blaženima 15. siječnja 1905. godine, ali trebalo je proći čitavo stoljeće da bi ti svjedoci vjere i mučenici bili proglašeni svetima. Nažalost, čini se da nije sačuvana nijedna fotografija sa svečanog proglašenja košičkih mučenika blaženima. Donosim skraćeni opis svečanosti objavljen u *Korrespondenz-Blattu* Papinskog zavoda Germanicum et Hungaricum prema doživljaju jednog očevica: »Uz oce Družbe Isusove, radost tog dana s nama je dijelilo Sveučilište Gregorijana. Kao nasljednica Rimskog Zavoda, koje je u svojim dvoranama jednom vidjelo i Bl. Marka, pozvala je 'Gregorijana' sve svoje slušatelje na svečanost u sv. Petru i tamo im zauzela mjesta. (...) Rimljani, kao i stranci, posebno iz domovina triju mučenika, došli su u velikom broju. (...) U 10 je sati započelo slavlje proglašenja blaženima. Mi smo imali »zavidna« mjesta s ocima isusovcima desno, uz glavni oltar apside. Svečani ulaz otvorio je Kardinalski zbor. Gotovo bez iznimke pojavili su se svi kardinali koji rezidiraju u Rimu. (...) Među biskupima koji su slijedili nakon kardinala primijetili smo (...) Dr. Fischer-Colbriera iz Košica i iz domovine našeg Križevčanina Drohobeczky iz Križevca i Posilovića, nadbiskupa Zagreba. (...) Čim je predvoditelj slavlja pomoćni biskup ostrogonski Dr. Kohl stupio s asistencijom na oltar, jedan zamjenik ili tajnik Zbora za obrede došao je do mjesta čitača i pročitao Breve beatificationis. Kad su pročitane i posljednje riječi Breve, Predsjedatelj je intonirao na glavnom oltaru Te Deum. U istom je trenutku bila upaljena električna rasvjeta i čitav je kor zasjao u zasljepljujućoj svjetlosnoj punini. (...) Pokrenuti radošću i puni oduševljenja i mi smo za-

²⁷ Karlo pl. Horvat, Život blaženoga Marka Križevčanina mučenika, *Katolički list*, br. 44., 1904., str. 517-519.

pjevali Te Deum, i pjesma je snažno zazvučala u puku, koji je iza nas napunio čitav prostor. To je bio najznačajniji momenat svečanog slavlja. (...) Dostojanstveni završetak imala je svečanost proglašenja blaženima poslije podne, kada je Njegova Svetost, Papa Pio X. osobno sišao u baziliku da bi počastio relikvije blaženika. Opet se okupilo veliko mnoštvo naroda, gotovo kao i prije podne. Ponovno su se pojavili i gotovo svi kardinali kao i ugarski i hrvatski biskupi.«

U svom djelu *Hrvati i Germanicum* Stjepan Sirovec, i sam nekadašnji pitomac, piše: »Nakon liturgijske svečanosti Papa je primio Germaničare u posebnu audijenciju, i oni su mu tom prigodom zahvalili što im je podario još jednog blaženika - a Pio je odgovorio: 'Dragi BOG vam je podario novoga blaženika, a ja sam to samo službeno potvrdio i uvrstio ga u Popis blaženika Katoličke crkve.«²⁸

Prema odredbi Svete Stolice, iza obavljene svečane beatifikacije u bazilici Sv. Petra, trebalo se *intra annum* svečano iskazati javno štovanje novim blaženicima i na drugim mjestima. Tako je u isusovačkoj crkvi Al Gesù u Rimu obavljena svečana trodnevnica od 3. do 5. veljače 1905. godine. *Katolički list* iz toga vremena izvješćuje nas i o proslavama od 13. do 15. listopada u katedrali u Zagrebu i u Goli, od 9. do 12. studenoga u crkvi Presvetoga Srca Isusova te od 14. do 16. prosinca u Varaždinu. Prvi dan sve nazočne vjernike slavlja u Varaždinu iznenadila je kompozicija pjesme u čast Bl. Marka koju je skladao poznati hrvatski umjetnik i glazbenik Vjekoslav Ružić.²⁹

Devedeset godina kasnije, pod protokolarnim brojem 1579 Zbora za proglašenje svetima nalazimo tzv. *Positio super fama signorum* iz 1995. godine. Osim uvoda i zaključka, sadrži biografski profil o tada blaženim mučenicima koji potvrđuje da je Sv. Marko rođen 1588. godine, zatim povijest čitavog procesa proglašenja svetima, dokumentaciju koja dolazi iz onih zemalja kojih se proces

osobito tiče: Mađarske, Poljske, Češke, Slovačke i Hrvatske. Potom se navode mogući znaci i čudesa pripisani košičkim mučenicima.

U Uvodu se na poseban način citira sedmo poglavlje dogmatske konstitucije *Lumen gentium* Drugoga vatikanskog koncila posvećeno temi *Eshatološko značenje putujuće Crkve i njezino sjedinjenje s Kristom*. U 50. broju LG-a piše: »Crkva putnika, dobro poznajući (tu) zajednicu cijeloga Mističnoga Tijela Isusa Krista, već je od prvih vremena kršćanske religije s velikim pijetetom štovala uspomenu mrtvih i, 'jer je sveta i spasonosna misao moliti za mrtve da se odriješe od grijeha (2 Mak 12, 46)', za njih je prinostila i molitve. A za apostole i Kristove mučenike koji su, prolivši svoju krv, dali najveće svjedočanstvo vjere i ljubavi Crkva je uvijek vjerovala da su u Kristu tješnje s nama spojeni, ujedno ih je s Blaženom Djevicom Marijom i sa svetim anđelima s osobitim osjećajem štovala i pobožno prosila pomoć njihova zagovora.«

Od samih početaka Crkve uvijek je bilo kršćana koji su na poseban način bili pozvani i uvijek će biti pozivani dati najveće svjedočanstvo ljubavi pred svima, osobito pred progoniteljima. Zato »mučeništvo« Crkva smatra osobitim darom i najvećim dokazom ljubavi. »Iako se to daje malobrojnim, ipak treba da svi budu pripravnici priznati Krista pred ljudima i slijediti ga na putu križa za vrijeme progona, bez kojih Crkva nije nikada.« (v. LG, br. 48). Mučenici su uvijek posebna snaga za životnost lokalnih crkava i sveopće Crkve.

Ovo se posebno pokazalo istinitim u slučaju katolika iz Istočne Europe, smatra se u *Uvodu*. Premda su Sv. Marko, Stjepan i Melkior bili iz različitih naroda, umrli su u zajedništvu katoličke vjere koja ih je ujedinjivala. Sjećanje na njih ostalo je živo; štovanje također - bilo u mjestu njihova mučeništva, bilo u zemljama odakle potječu. Pobožnost prema njima bila je uporišna točka u teškim vremenima koja su označavala opstojanje kršćanstva u tom dijelu europskog kontinenta ovog stoljeća.³⁰

²⁸ Stjepan Sirovec, *Hrvati i Germanicum*, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu - Hrvatski povijesni institut u Beču, 2004., str. 70.

²⁹ Više o štovanju Sv. Marka u: Željko Vegh, Štovanje sv. Marka Križevčanina u Križevcima u razdoblju od 1905. do 1969., *Cris*, 12(2010)1, str. 86-96.

³⁰ Usp. već spomenute autorove tekstove objavljene povodom proglašenja Marka Križevčanina svetim 1995. godine. Isti su preneseni i u knjizi: Ivan Miklenić, Sv. Marko Križevčanin u prilogama Glasa Koncila, *Glas Koncila*, Zagreb, 2009., str. 18-37.

Imajući na umu ovu stvarnost, ne treba se čuditi što su biskupske konferencije Hrvatske, Mađarske, Slovačke i Poljske izrazile glas svojih naroda i papi prenijele žarku želju za proglašenje košičkih blaženih mučenika svetima. O tome nam svjedoči pismo koje je kardinal Angelo Felici, pročelnik Zbora za proglašenje svetima, 3. prosinca 1994. godine napisao o. Paolo Molinariju, postulatoru procesa triju košičkih mučenika. Pismo je molba Svetom Ocu za nastavljajem procesa proglašenja svetima Bl. Marka, Stjepana i Melkiora. Kardinal Felici piše da je »želja Svetog Oca da ova Kongregacija ispita s dobrohotnošću ovaj proces.«

Među svjedočanstvima iz Hrvatske je i pismo tadašnjega zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića od 24. siječnja 1995. godine.

Kad je riječ o štovanju blaženih košičkih mučenika u Hrvatskoj, od velikog je značenja i jedno pismeno svjedočanstvo od 7. siječnja 1995. godine. Iz njega proizlazi da su sve do tih dana Sv. Marko, Stjepan i Melkior bili predmet živog štovanja hrvatskih vjernika i da su, njihovim zagovorom, vjernici zadobivali milosti i bili uvjereni da im se mogu obraćati kao zagovornicima. Svjedočanstvo se, prije svega, odnosi na štovanje Sv. Marka Križevčanina, Hrvata. U svjedočanstvu piše: »Kod hrvatskih vjernika postoji prilično živa pobožnost prije svega prema blaženom Marku. (...) Kad je Collegium Germanicum et Hungaricum, godine 1969., slavio 350. obljetnicu mučeništva blaženog Marka, bivšeg pitomca, studenti su izveli dramu o bl. Marku, koju je napisao još uvijek živući hrvatski moderni autor, Hrvoslav Ban. Među pozvanim gostima bili su i kardinali Šeper i Slipy.«

U svjedočanstvu se navodi i da su Križevci, rodno mjesto Svetoga Marka, 7. rujna 1969. godine prigodom 350. obljetnice mučeništva svečano proslavili svog sugrađanina. Prva nedjelja nakon 7. rujna, dana mučeništva, svake se godine svečano slavi kao dan tadašnjega blaženika, danas sveca. Štoviše, čitav tjedan prije slavlja dani su pobožnosti Bl. Marku, nazvani *Dani blaženog Marka Križevčanina*. Tom se prigodom sugrađanima pridruže i brojni vjernici iz drugih mjesta.

I u Križevcima je 15. siječnja 1995. godine svečano proslavljena 90. obljetnica proglašenja Marka Križevčanina blaženim. Za tu su prigodu otisnute i sličice s molitvom blaženiku. U gradu postoji i kapela Sv. Ladislava koja od 1969. godine ima i drugog zaštitnika - Blaženog Marka. Godine 1993. i 1994. obnovila ju je jedna obitelj u znak zahvale za primljene milosti.

Sluga Božji kardinal Stepinac osnovao je i župu u čast Sv. Marku na Selskoj cesti u Zagrebu. Zahvaljujući spomenutoj župi, ime blaženika i sveca gotovo je uvijek nazočno u Crkvi u Hrvata. Apostolat molitve koji svake godine objavljuje sličice s papinim nakanama za sve mjesece u godini, 1994. godine na sličicama je imao Bl. Marka, reprodukciju slike Križevčanina, umjetnika Zorana Homena, naslikane 1993. godine.

Svjedočanstvo zaključuje »da trajna pobožnost pokazuje da su vjernici uvjereni u njihovu pomoć.«

Sveci u gradu svoga mučeništva

Kada je papi Ivanu Pavlu II. došla molba gore navedenih biskupskih konferencija za proglašenje svetima triju košičkih mučenika, on je dužnost ispitivanja opravdanosti te molbe povjerio Kongregaciji za proglašenje svetima. U tom je pismu više crkvenih velikodostojnika tražilo i »oprost od čuda«. Stoga je kardinal Angelo Felici, prefekt Kongregacije za proglašenje svetih, uputio pismo isusovcu Paulu Molinariju, postulatoru procesa, s molbom da prikupi dokumentaciju koja se odnosi na *fama signorum* blaženika kako bi se ona mogla prosljediti molbi za oprost od čuda. O. Molinari je prikupio potrebnu građu i poslao je Kongregaciji za proglašenje svetima, uvjeren da njegova *Positio* pokazuje na »jasan i nedvojben način da je štovanje vjernika prema blaženim mučenicima ostalo vrlo živo sve do naših dana, bez obzira na sve poteškoće na koje je Crkva nailazila na tim područjima prvotno okupiranima od nacista, potom od komunista.« Zaključuje da i danas postoji vjerodostojna *fama signorum* i izražava svoje pouzdanje da će *Positio* biti smatran dovoljnim *ad effectum de quo agitur*.

Osim toga, postulat o. Molinari izrazio je uvjerenje da će, prema svjedočenju onih koji su uputili molbu za proglašenje košičkih mučenika svetima, ono imati veliki pastoralni odjek i biti dragocjeno ohrabrenje pastoralnoj apostolskoj i duhovnoj djelatnosti kojom se nastoji ispraviti sve one štete koje su neprijatelji Crkve nanijeli u spomenutim zemljama.

Uzevši u obzir sve okolnosti, osobito one da je svojevremeno izvršen redoviti kanonski postupak o mučeništvu i o glasu mučeništva, da je u teškim vremenima za vjeru i za slobodu Crkve svjedočenje triju mučenika podržalo vjernost i potvrdilo snagu katoličkih vjernika na jedinstvo s Crkvom i rimskim Prvosvećenikom, da se iz dokumenata vidi svjedočanstvo nebeskih milosti u svladavanju bolesti i drugih teških potreba dobivenih po zagovoru triju mučenika koje mogu biti smatrane vjeredostojnim Božjim znakovima, Sveta Kongregacija za proglašenje svetih zamolila je papu Ivana Pavla II. da *in casu, pro gratia* proslijedi svečanom proglašenju svetih Bl. Marka Križevčanina, Bl. Stjepana Pongrácza i Bl. Melkiora Grodzieckog. Ivan Pavao II. molbu je prihvatio i košičke mučenike proglasio svetima 2. srpnja 1995. godine, za vrijeme svog pastoralnog pohoda Slovačkoj, u Košicama, mjestu njihova mučeništva.

Literatura

Angelini, Nicola. 1904. *I beati Can. Marco Stefano Crisino, Padri Stefano Pongrácz e Melchior Grodecz d. C. de. G., uccisi per la santa fede in Cassovia di Ungheria ai 7 di settembre 1619*, Casa Editrice Italiana.

Miklenić, Ivan. 2009. Sv. Marko Križevčanin u priložima Glasa Koncila, *Glas Koncila*, Zagreb.

Sirovec, Stjepan. 2004. *Hrvati i Germanicum*, Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu - Hrvatski povijesni institut u Beču.

Vegh, Željko. Štovanje sv. Marka Križevčanina u Križevcima u razdoblju od 1905. do 1969., *Cris*, 12(2010)1, Križevci, 86-96.

Izvori

1. Arhiv Papinskoga zavoda Germanicum et Hungaricum.

a) *Nomina Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici* u: A PCGH, Hist. 1, (str. 321., br. 1217).

b) *Liber in quo scribuntur alumni Collegii Germanici et Ungarici, qui praemisso examine et approbatione aliquo initiantur ordine. MDLXXXVIII. Laus Deo*, u: A PCGH, Hist. 40 (str. 245., 574-580.).

c) *Bulla Constitutionum Collegii Germanici aedita a Santissimo Domino nostro Gregorio XIII anno XII sui pontificatus, Idibus aprilis 1584* u: A PCGH, Hist. 42, (l. 66v).

d) *Nomina alumnorum Collegii Germanici et Ungarici, qui in eodem Collegio iuramentum prestiterunt iuxta ultimam Bullam et foundationem ab optimo parente Gregorio XIII pontifici maximo factam anno 1584* u: A PCGH, Hist. 43, (l. 116v).

2. Arhiv Kongregacije za proglašenje svetih u Rimu.

a) *Tisak i rukopisi o postupku za proglašenje blaženih i svetih triju košičkih mučenika*.

3. *Katolički list*, 1903., 1904. i 1905. godina.

Summary

Roman Days of Saint Marko of Križevci

Key words: Germanicum et Hungaricum, Zagreb bishopric, clergy, Giovanni Morone, Ignatio Loyolla, Pope Julius III, Jesuits, Pope Gregory XIII, Košice, Stjepan Pongracz, Melchior Grodziecki, Pope John Paul II.

The paper covers the period of life saint Marko Križevčanin (of Križevci) spent in the Papal Institute Germanicum et Hungaricum where he, being a student and candidate from Zagreb bishopric was ordained to the priesthood. He entered the said Institute on 1st November 1611. The very Institute had been established to meet the need for better education of Catholic clergy during Counter-Reformation. Pope Julius III, with the assistance of Cardinal Giovanni Morone and Ignatio Loyolla, the founder of the Society of Jesus, set